

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ВИНОГРАДАРСТВА ТА ВИНОРОБСТВА УКРАЇНИ

Дулов С.В., аспірант

Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

У статті розглядається правова підтримка виноградарства та виноробства в Україні. Аналізуються правові акти, які запроваджені, щоб сприяти розвитку виноградарської та виноробної галузі, та пропонується внесення важливих змін та доповнень задля більшої ефективності їх дії. Дається оцінка питанню вживання географічних найменувань у традиційних родових назвах української виноробної продукції в умовах членства України в СОТ. Поставлені важливі завдання, які потребують вирішення для стабільного розвитку виноградарської та виноробної галузі.

Ключові слова: виноградарство та виноробство, державна підтримка, назва товару за місцем його походження, членство України в СОТ, зона вільної торгівлі.

Dulov S.V. ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОДДЕРЖКА ВИНОГРАДАРСТВА И ВИНОДЕЛИЯ УКРАИНЫ / Одесский национальный университет им. И.И. Мечникова, Украина

В статье рассматривается правовая поддержка виноградарства и виноделия в Украине. Анализируются правовые акты, установленные для содействия развитию виноградарской и винодельческой отрасли, и предлагается внесения важных изменений и дополнений для большей эффективности их действия. Дается оценка вопросу использования географических наименований в традиционных родовых названиях украинской винодельческой продукции в условиях членства Украины в ВТО. Поставлены важные задания, которые требуют решения для стабильного развития виноградарской и винодельческой отрасли.

Ключевые слова: виноградарство и виноделие, государственная поддержка, наименование товара по месту его происхождения, членство Украины в ВТО, зона свободной торговли.

Dulov S.V. STATE SUPPORT OF VITICULTURE AND WINEMAKING OF UKRAINE / Odessa national university named after I.I. Mechnikov, Ukraine

In the article examines the legal support of viticulture and winemaking in Ukraine. Analyzed the legal acts established to promote the development of viticulture-wine-making industry and made important changes and additions to the greater effectiveness of their actions. The evaluation of the use of geographical names in the traditional tribal names of the Ukrainian winemaking products in the conditions of Ukraine's membership in the WTO. Put the most important tasks, which require solutions for the stable development of viticulture and winemaking industry.

Key words: viticulture and winemaking, the state support, name of the goods at the place of their origin, membership of Ukraine in the WTO, a free-trade zone.

Актуальність теми обумовлена значними проблемами, що існують у виноградарській і виноробній галузі, які спричинені інертним ставленням державної влади до цієї галузі та помилками в правовому регулюванні. Сьогодні важливими є стабілізація і формування стійкого розвитку виноградарських та виноробних підприємств задля подолання кризового становища в галузі та виведення її на міжнародний рівень, особливо в умовах приєднання до СОТ, але без державної підтримки досягти цього неможливо.

Питання державної підтримки виноградарства та виноробства в Україні, частково досліджувалось у працях Авідзба А.М., Барабаша О.Ю., Гапоненко Б.К., Лянного О.Д., Федоренко В.С., Огвоздіна В.Ю., Шаблиста Л.М. та ін.

Мета цієї статті – оцінка стану виноградарської та виноробної галузі, визначення тенденцій розвитку та підтримки її з боку держави, внесення пропозицій щодо підтримки галузі в умовах членства України в СОТ.

Сьогодні виноградарство та виноробство в Україні, незважаючи на свій великий потенціал, переживає не найкращі часи. Невміння чи небажання державою забезпечити суттєві зміни тих чинників, що сприяють знищенню галузі, призвели до скорочення загальних площ насаджень виноградників, зменшення їхньої урожайності, імпорту винограду та вина з Молдови та інших держав, загального падіння економічної ефективності виробництва винограду та виноробної продукції. У таких умовах споживання в розрахунок на одну людину у 2006 році порівняно з 1990 роком: вина зменшилося на 62,4 %, ігристих вин та коньяку збільшилось на 12,9% і 90,5% відповідно; порівняно з 2000 р. – споживання вина та коньяку зросло вдвічі, ігристих вин – на 12,9 % і склало (у цифровому вираженні): вина – 2,03 л/люд/рік, ігристих вин – 0,79 л/люд/рік, коньяку – 0,40 л/люд/рік. Виробництво столового винограду скоротилося до 0,9 кг, при науково-обґрунтованій нормі споживання – 8 кг/люд/рік.

Площа виноградних насаджень у сільськогосподарських підприємствах України у 2007 р. скоротилася майже вдвічі порівняно з 1990 роком. З 2000 року в господарствах з товарним виробництвом винограду розкорчовано виноградників більше (43,5 тис. га), ніж посаджено (26,9 тис. га). Урожайність порівняно з потенційно можливою майже вдвічі нижча та значно коливається в окремі роки, але й у найліпші за кліматичними умовам роки не перевищує 55 ц/га. На низький рівень урожайності виноградників впливає висока зрідженість (22% від загальної площі), недосконале розміщення та їхнє старіння. Враховуючи нормативний рівень витрат, на сьогодні виробництво винограду ефективно при урожайності не менш, ніж 50 ц/га.

Виробничі потужності використовуються неповністю: лінії переробки винограду – на 42,6%; ємкості одночасного зберігання вина – 63,7%; лінії розливу вина – 60,7%. Зростання цін на виноград випереджає ріст цін на винопродукцію. За період 2001-2006 рр. зростання цін на виноград становило 290,4%, тоді як на вино – лише 189,3%, шампанське – 159,8% [1].

Отже, результати дослідження динаміки найважливіших економічних показників функціонування підприємств виноградарської та виноробної галузі України показали, що в останні роки вона зазнала глибокої економічної кризи. Проаналізувавши показники розвитку, були визначені чинники, які вплинули на занепад підприємств галузі, це насамперед цілий ряд суттєвих помилок з боку держави, які виражаються в непродуманій цінній та податковій політиці, невдалих земельних реформах, розбалансованості фінансово-кредитної системи, засилля неякісної, але дешевої продукції із-за кордону та інше. Усе це в поєднанні з природними катаклізмами останніх років призвело до кризових явищ у галузі, знизило її конкурентоспроможність, суттєво погіршило економічну ефективність. Держава відсторонилася від підтримки таких господарств, не регулює ринок збуту їх продукції, не впливає на експортно-імпортні операції, що в умовах ринкової економіки, особливо в умовах трансформації до СОТ, вкрай важливо.

Міністерством аграрної політики України спільно з Українською академією аграрних наук було розроблено галузеву програму розвитку виноградарства та виноробства України на період до 2025 року. Основними завданнями цієї програми є підтримка конкурентоспроможності виноградарства та виноробства в умовах інтеграції України до світового економічного простору за наступними напрямками:

- 1) сортова структурна перебудова виноградарства, яка передбачає закладення виноградників: сортами столового напрямку до 16 % від загальної площі; технічними сортами шампанського напрямку (Шардоне, група Піно) до 12 % від загальної площі; червоними сортами столового та технічного напрямку використання до 30 % від загальної площі; аборигенними сортами до 5 % від загальної площі; сортами з груповою стійкістю до 5 % від загальної площі для виробництва соків;
- 2) вікова структурна перебудова виноградарства – передбачає оновлення виноградних насаджень на 80 %;
- 3) оптимізація розміщення виноградників з урахуванням: морозостійкості сортів; зонального розміщення; придатності підщеп до ґрунтових властивостей; поліпшення стану навколишнього середовища; виробництва екологічно чистої продукції;
- 4) ліквідація зрідженості виноградних насаджень: перезакладення виноградників, які мають зрідженість понад 60 %; ремонт виноградників, які мають зрідженість до 60 %;
- 5) переведення вітчизняного розсадництва на сертифіковану основу;
- 6) боротьба зі шкідниками і захворюваннями виноградників;
- 7) дослідницькі програми в галузі винограду та винопродукції;
- 8) програми утилізації відходів виноробства з метою охорони навколишнього середовища.

Отже, при розв'язанні вищеперелічених завдань держава може вирішити ряд важливих проблем, а саме:

- зниження імпорту виноматеріалів і наливом вина;

- розвиток виноградно-виноробної галузі шляхом визначення пріоритетів розвитку виноградарства з урахуванням зональних та регіональних особливостей;
- підвищення якості вина;
- забезпечення населення вітчизняними столовими сортами винограду та продуктами його переробки;
- збільшити екологічність виробництва.

Але, щоб вирішити такі важливі завдання, необхідні відповідні правові умови. Держава робить деякі кроки щодо створення умов для виконання вищезазначених завдань.

Важливим актом держави назустріч виноградарській та виноробній галузі є запровадження закону „Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства” від 9.04.1999 р. Цей закон визначає порядок справляння та використання збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства.

Зокрема, ст.4 Закону передбачає, що вісімдесят п'ять відсотків від суми збору використовується на розвиток виноградарства [2].

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 15 липня 2005 р. „Про порядок справляння збору та використання коштів на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства”, бюджетні кошти надаються суб'єктам господарювання незалежно від організаційно-правової форми та форми власності, які займаються виноградарством, садівництвом і хмелярством (далі суб'єкти господарювання), для компенсації здійснених у поточному бюджетному році витрат (без урахування сум податку на додану вартість) з проведення проектних робіт, підготовки ґрунту та посадки, догляду за молодими насадженнями, спорудження шпалери і краплинного зрошення, придбання садивного матеріалу у виробників, внесених до Державного реєстру виробників насіння і садивного матеріалу.

Бюджетні кошти, передбачені на розвиток галузі, спрямовуються також на компенсацію пов'язаних з доглядом за молодими багаторічними насадженнями, які постраждали від несприятливих природних умов, витрат, розрахованих відповідно до затверджених Міністерством аграрної політики України нормативів [3].

Положення цієї норми безперечно дуже корисні для виноградарства і виноробства та сприяють його розвитку. Але, ми вважаємо, що деякі положення необхідно доповнити.

Виходить, що суб'єкту господарювання держава компенсує лише витрати, безпосередньо пов'язані з закладенням та обслуговуванням багаторічних насаджень. А що робити суб'єкту господарювання, якщо він взяв гроші на ті потреби в банку в кредит, адже відсотки держава не компенсує, а повноцінного врожаю доведеться чекати не менше п'яти років.

На нашу думку, необхідно вдосконалити цю норму та ввести право суб'єкта господарювання на компенсацію банківського кредиту і його відсотків, бо зважаючи на суму відсотків кредиту, може так статися, що суб'єкту господарювання відсотки будуть коштувати дорожче ніж сам кредит.

Постанова Кабінету Міністрів „Про порядок використання коштів державного бюджету, що спрямовуються на придбання вітчизняної техніки і обладнання для агропромислового комплексу на умовах фінансового лізингу та заходи за операціями фінансового лізингу”, визначає механізм використання коштів, НАК "Укragролізинг" (далі – Компанія) у загальному та спеціальному фондах державного бюджету для забезпечення сільськогосподарських підприємств, сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, інших суб'єктів підприємницької діяльності агропромислового комплексу та фізичних осіб – членів особистих селянських господарств (далі – лізингодержувачі) технікою і обладнанням вітчизняного виробництва (далі – техніка) на умовах фінансового лізингу, що здійснюється на підставі договорів, укладених між Компанією і лізингодержувачами. Перелік і граничні ціни на техніку, що закуповується Компанією в заводів-виробників та/або дилерів з продажу (далі – постачальники) за рахунок коштів державного бюджету для подальшої передачі у фінансовий лізинг, погоджується Міжвідомчою експертною радою з питань визначення пріоритетів у виробництві нової техніки та обладнання для сільськогосподарських товаровиробників [4].

Зважаючи на те, що сільськогосподарська техніка необхідна для обслуговування виноградних насаджень, то є сенс доповнити положення Постанови Кабінету Міністрів України від 15 липня 2005 р. № 587 „Про порядок справляння збору та використання коштів на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства” нормою про виділення коштів на компенсацію витрат на придбання вітчизняної техніки для обробки та обслуговування виноградників.

Важливим питанням в умовах членства України в СОТ є вживання географічних найменувань у традиційних родових назвах української виноробної продукції.

Проблема полягає в тому, що однією з основних вимог Європейського Союзу, у рамках переговорів про створення зони вільної торгівлі стосовно вітчизняних виноробних підприємств, є припинення застосування в Україні географічних позначень «коньяк», «шампанське», «мадера» тощо, адже це назви товару за місцем його походження: Шампань, Коньяк та ін., які захищаються міжнародними актами.

Українська сторона наполягає на тому, що так звані географічні зазначення, які використовуються в Україні, не є товарними знаками, бо іменуються родовими і тому вони не можуть бути об'єктами права інтелектуальної власності. Ці назви вказують лише на тип напою, а не на його походження. Звинувачення ж у тому, що вживання таких назв вводить в оману споживачів щодо реального місця походження цих товарів, не відповідає дійсності – Україна давно використовує назви «Шампанське України», «Коньяк України», «Мадера», «Портвейн кримський» тощо. До того ж, українці наполягають на тому, що в основу назв напоїв покладено не певні географічні найменування, а саме терміни процесів і технологічних прийомів, які використовуються у виробництві винопродукції: шампанізація, мадеризація, хересування тощо [5].

На нашу думку, доводи української сторони щодо правомірності використання цих позначень не мають законних підстав. Так, звичайно, якщо казати про такі позначення як шампанське, херес, мадера та ін., то в Україні вони вказують на вид товару. Але ж ми говоримо про інтеграцію українського ринку вина до світового ринку, а в таких умовах – позначення херес, шампанське та ін. безперечно призведуть до їх змішування з ідентичними чи схожими позначеннями що використовують, наприклад, іспанські чи французькі винороби. А згідно зі Статтею 6 bis Паризької конвенції «Про охорону промислової власності» від 20 березня 1883 року, країни Союзу зобов'язуються чи з ініціативи адміністрації, якщо це допускається законодавством даної країни, чи за клопотанням зацікавленої особи відхилити або визнавати недійсною реєстрацію і забороняти застосування товарного знака, що становить відтворення, імітацію чи переклад іншого знака, здатен викликати змішування зі знаком, що за визначенням компетентного органу країни реєстрації чи країни застосування вже є у цій країні загальновідомим як знак особи, що користується привілеями цієї Конвенції, і використовується для ідентичних або подібних продуктів. Це положення поширюється і на ті випадки, коли істотна складова частина знака становить відтворення такого загальновідомого знака чи імітацію, здатну викликати змішування з ним [6].

Отже, правових підстав використовувати привласнені назви на цю групу товарів ми не маємо, адже по-перше, наші вимоги суперечать міжнародному законодавству, а по-друге, створення зони вільної торгівлі вигідно перш за все нашій країні і якщо ми справді прагнемо скористатися всіма можливостями зони вільної торгівлі та зробити великий крок до збагачення та здобуття добробуту для нашого народу та країни – ми маємо виконати всі умови для її створення.

З вищезазначеного можна зробити висновок, що держава намагається створити більш-менш прийнятні правові умови для відродження виноградарства та виноробства, запровадивши такі нормативно-правові акти, як: закон „Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства”, Постанова Кабінету Міністрів України „Про порядок справляння збору та використання коштів на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства”, Постанова Кабінету Міністрів „Про порядок використання коштів державного бюджету, що спрямовуються на придбання вітчизняної техніки і обладнання для агропромислового комплексу на умовах фінансового лізингу та заходи за операціями фінансового лізингу” та ін. Але виходячи з практики застосування деяких з цих правових актів та їх глибокого теоретичного аналізу, вважаємо, що вони потребують вищезазначених змін та доповнень.

Крім того, на нашу думку, для стабільного розвитку виноградарства та виноробства, держава повинна зосередитись на вирішенні наступних нагальних завдань:

по-перше, скасувати мораторій на відчуження земельних часток (паїв) та земельних ділянок сільськогосподарського призначення і підкорити відчуження земельних ділянок сільськогосподарського призначення загальним правилам відчуження земельних ділянок, які передбачені Земельним Кодексом України та іншими нормативними актами;

по-друге, забезпечити ринок збуту продуктів виноградарства та виноробства вітчизняного виробництва в умовах членства України в СОТ;

по-третє, запровадити механізм обов'язкового погодження проектів нормативно-правових актів, що регулюють питання виробництва виноградарської та виноробної продукції, а також експертизи проектів закладання виноградників з профільними науковими установами та профільними професійними об'єднаннями. Обов'язково запрошувати їх фахівців до обговорення законопроектів у комітетах Верховної Ради;

по-четверте, відмінити фіксовану плату за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями для виробників (що становить 500000 грн. [7]) та запровадити збір з одиниці реалізованої оптом продукції;

по-п'яте, створити спеціалізовану громадську організацію, до якої входили б виноробні підприємства і винарі зі всіх виноробних регіонів України, і наділити її функціями суспільного контролю за якістю вина;

по-шосте, забезпечити захист вітчизняних виноробних підприємств в умовах конкурентної боротьби на світовому ринку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галузева програма розвитку виноградарства та виноробства на період до 2025 року: Наказ Міністерства аграрної політики України та Української академії аграрних наук від 21.07.2008, № 444/74. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN40145
2. Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства: Закон України від 9.04.1999, № 587-XIV// ВВР. – 1999, № 20-21. – Ст.191.
3. Про порядок справляння збору та використання коштів на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.07.2005, № 587. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=587-2005-%EF>
4. Про порядок використання коштів державного бюджету, що спрямовуються на придбання вітчизняної техніки і обладнання для агропромислового комплексу на умовах фінансового лізингу та заходи за операціями фінансового лізингу: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.12.2003, № 1904. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1904-2003-%EF>
5. І знову географічні зазначення: Результати наради щодо вживання географічних найменувань в традиційних родових назвах української виноробної продукції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.kiev.ua/page/?9915>
6. Про охорону промислової власності: Паризька конвенція від 20.03.1883. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=995_123
7. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів: Закон України від 19.12.1995, № 482/95-ВР// ВВР. – 1995, № 46. – Ст. 346.